

Emporion: un diòbol arcaic inèdit amb pròtoma de pegàs amb el cap girat

JEAN-ALBERT CHEVILLON*
GABRIEL VILLARONGA**

Resum - És en el transcurs del darrer quart del s. VI a. C. que la ciutat grega d'Emporion va encunyar les seves primeres monedes arcaiques. Alineades sobre el pes focu-persa –el patró emprat a Focea per a les seves monedes de plata– les emissions de la fase A emporitana (entre 515/500) es van caracteritzar per una utilització majoritària de mòduls “pesants”. Darrerament hem pogut estudiar un diòbol inèdit del pegàs “amb el cap girat”. Aquesta particularitat iconogràfica, encara no donada a conèixer, ens porta a distingir-la de les sèries actualment identificades.

Résumé - C'est au cours du dernier quart du VIe s. av. J.-C. que la cité grecque d'Emporion va émettre ses premières monnaies archaïques. Alignées sur le pied phocaïco-persique - l'étalon utilisé à Phocée pour ses monnaies d'argent - les émissions de la phase A emporitaine (vers 515 / vers 500) vont se caractériser par une majorité de modules « lourds ». Nous avons pu étudier, dernièrement, un diobole inédit au Pégase « à la tête retournée ». Cette spécificité iconographique, encore non relevée, nous amène à le distinguer des séries actuellement identifiées.

Fig. 1.

* Investigador numismàtic. President del Groupe Numismatique du Comtat et de Provence.

** Investigador numismàtic. Membre de la SCEN.

La descripció del nostre exemplar (Fig.1) és la següent: A l'anvers, pròtoma de pegàs a l'esquerra amb el cap girat cap al darrera. Cap estret amb un morro punxegut orientat cap a dalt. Plomes realitzades en línies paral·leles amb fort relleu. Aparentment amb potes, una orientada horitzontalment cap endavant, l'altra replegada cap endarrere. Al revers, petit quadrat incús contenint dos grans travessers. Excel·lent grau de conservació. Estil pobre o de baixa qualitat. Pes: 1,93 g; mòdul: 13-10 mm. Col·lecció privada, Espanya. Procedència: Catalunya, a prop de Fortià (població situada a l'oest de Roses i al nord d'Empúries).

El tipus de la pròtoma de pegàs és una de les principals imatges emprades pel taller emporità. Als exemplars més antics hi trobem un quadrat incús "en ala de molí" que recorda el de Massàlia creat alguns anys abans. (fig.2).

Fig.2. Els primers pegassos d'Emporion amb el quadrat incús quatripartit en "ala de molí".

La producció monetària del taller emporità durant el període arcaic¹ es caracteritza per l'ús majoritari de models de baixa qualitat artística. El motiu o disseny d'aquesta moneda es troba dins d'aquest grup, amb una interpretació molt estilitzada del pegàs que presenta un original "cap girat cap al darrera". El tractament, amb molt relleu, del plomatge "estriat" s'assembla molt, en canvi, a les formes dels pegassos emporitans, així com també les potes, mal fetes, es situen de la mateixa manera. Reflex de falta d'habilitat tècnica i artística del gravador, aquest treball s'ha d'atribuir a algú amb poc talent. La manca de mestres gravadors en aquest taller per aquest període sembla cada cop més confirmat. Aquesta situació, que no trobem ni a Massàlia, ni a Théliné (Arles), va portar el taller emporità a limitar-se, al menys en els seus inicis, a copiar, amb més o menys fortuna, els tipus d'altres ciutats. El mateix podríem dir dels pegassos de les hemidracmes massaliotes que van servir de model a les d'Emporion.

El model del revers d'aquest exemplar el podem situar cronològicament en el període de recerca d'un tipus de revers que ràpidament s'imposarà en aquest taller.² Hi trobem un quadrat incús de reduïdes dimensions i, a l'interior, dos tra-

1. RIPOLLÈS P. P., CHEVILLON J.-A., 2013.

2. CHEVILLON J.-A., RIPOLLÈS P. P., 2014.

vessers gruixuts que es troben més o menys alineats amb els angles dels quadrats. Aquest tipus també el trobem, amb la forma d'una creu amb la superfície plana, en algunes altres monedes d'aquesta època (fig. 3).

Fig. 3. Quadrats incusos amb les creus alineades amb els angles del quadrat.

Aquesta forma correspon a una versió intermèdia que portarà ràpidament al revers tipus qualificat com “quadrat incus quatritpartit, amb ample creu central”.

Fig. 4. El revers-tipus d'Emporion (fase A arcaica).

Amb una massa ponderal d'1,93 g, aquest exemplar, com es constata sovint en aquestes emissions, es caracteritza per un ajustament “ample”. Juntament amb la feblesa estilística del tipus, la manca d'ajust ponderal d'aquestes sèries con-

Fig. 5. Els diòbols emporitans (fase A arcaica).

firma les problemàtiques internes relatives a la qualitat global de la producció inicial d'aquest taller. El mòdul de 13-10 mm d'aquest exemplar, la dimensió del motiu i el seu pes ens condueixen a situar-la entre la sèrie de diòbols actualment ressenyats o estudiats per aquesta època amb: un pegàs cap a la dreta d'estil feble (fig. 5.1), un cap de be a la dreta (fig. 5.2), un motiu indeterminat particularment mal executat (fig. 5.3) i, finalment, un pegàs a l'esquerra amb un gravat esquemàtic (fig. 5.4).

La descoberta d'un original exemplar amb el pròtoma de pegàs "amb el cap girat", atribuïble a la fase A de l'amonedació arcaica d'Emporion (entre 515/500 a. C.), ve a enriquir, una mica més, els nostres coneixements sobre les encunyacions inicials de tipus múltiples d'aquesta ciutat. Molt probable interpretació personal d'un gravador poc format, aquest diòbol de patró focu-persa (pes teòric = 1,84 g) es pot afegir als grups ja coneguts d'aquest mòdul que corresponen ponderalment a 1/6 d'estàtera (pes teòric = 11,04 g). Fins fa molt poc desconegudes, aquestes primeres emissions monetàries encunyades a la Península Ibèrica, poc a poc van mostrant les seves característiques. I, en particular per la seva fase post-arcaica, ens portarà a descobrir a la vegada un important volum d'emissions i uns models iconogràfics molt rics i innovadors.

Bibliographie

RIPOLLÈS P. P., CHEVILLON J.-A., (2013). "The archaic Coinage of Emporion", *Numismatic Chronicle*, vol. 173, p. 1-21, pl. 1-5.

CHEVILLON J.-A., RIPOLLÈS P. P., (2014). "Emporion archaïque: genèse d'un revers type", *Revista Lucentum* n° XXXIII, Université d'Alicante (Espagne), p. 281-285.